

NOINGO GUDUKETEA - 1521

1512. urtean indarrez sartu eta artu eban Nafarroa osoa Gaztelako erregea zan Fernandok. Julio II.a Aita Santuak emondako guzurrezko buida batez baliatuta, Alba dukearen agintearen pean bialdu eban itzelezko gudarostea Nafarroa azpiratuteko.

Ibili be, aspaldian ebilen jan guran Leringo konde doilorrari lagundu bear ertsolakoan. Nafarroako errege-erreginek, Katalina eta Joan, Biarnora egin bear eben iges. Euren lurraldea barrian irabazteko iru aalegin andi eginda be, ezin izan eben inoz a osorik atzera birreskuratu.

Orreotariko azken aalegina 1521. urtekoa izan zan. Areen seme eta oinordekoa zan Enrike II. Albretetokoa sartu zan gudaroste andi bategaz Nafarroa birreskuratuteko asmotan. Nafarroa Beerea eskuratu ostean, Iruñerantza jo eban. Baina, 1521eko bagilaren 30ean Noaingo zelaietan nafar eta espainiarren arteko izan zan burruka andian uts egin eben eta Enrike II.aren asmoak bertan beera itzita lotu ziran.

Asparroseko jaunaren agindupean egoan Nafarroako gudarostea. Asparrossek, gudari gitxi euki arren, ez eban laguntzinoa eldu artean itxaron eta, beste teko barik, ersasoari ekin eutson. Baina Gaztelako gudarostea askoz be indartsuagoa zan eta errez irabazi eutson Nafarroakoari.

An, Noaingo zelaietan, 6.000tik gora nafar abertzale lotu ziran ilda. Ori zala eta, Gaztelako erregeak Nafarroa osoa ostu eta jan aal izan eban.

Nafar abertzaleen erresistentzia, baina, Baztango Amairurko Gazteluan 1522ko garagarrilean amaitu zan. Amaiurren, Nafarroako azkenengo berreun bat zaldun zintzok eutsi eutsoen arerioari. Eurok, ezelangot laguntza artu barik, azkenean, amore emon bear izan eben eta Nafarroa osoa, Garaia eta Beerea, itzi eban eta Nafarroako erregea zan Enrike II.aren menpean lotu zan atzera.

Jazokera areek agoz gora iruli eta baldintzatuko eben Nafarroako gizarte eta euskerearen etorkizuna. Areek ondorio kultural, sozial, ekonomiko eta politikoak ekarriko ebezana. Euskal Estatuak, Nafarroa, independentzia gal-

du eban-eta. Etorkizun ankerraren edo baltzak an-or-emenka zabalduko ziran Erreinu zaarean zear, gaur arte.

Amairurko gazteluko jauna, Jatsuko jauna, Xabierreko Frantziskoren aita izan zan. Aitagaz batera, Frantziskoren anaiak be egon ziran bertan. Laukizko LAUAXETA olerkari andiak gudari abertzale areen omenez urrengo olerki sakon eta sarkorra egin eban il aurretik:

AMAIUR GAZTELU BALTZA

Amairur gaztelu baltz ori
-berreun gudari oso sumin-
zaintzen zaituen zaldun onek
Nafarra-aldez egin dabe zin.

Iskilu gorritz zenbat gazte
bildurbako menditar lerden.
Eta orreek, Jatsu jaun orreek,
Xabierreko zaldun guren.

Ikurrin bat -kate ta lili-
dorre goitian zabal dago.
Bera salduko dauan semerik
mendi onetan ez da jaio.

Amairurko atezain orrek
zidar turutat oi euk.
Baztan ibarran zenbat etsai,
arrotz bage ez dago mendirik!

Esiturik Amairur dauka
Mirandako konde espainiarrek.
Orreek bai burnizko janzkiak,
ta urrezko ezpata-sagarrek!

Berekin dator, bai berekin,
Leringo eta orren semea.
Txakur txarrek jango al abe,
erribako zaldun dongea.

Goiko aldetik asten dira
asten dira suaga otsez.
Orna kontretan zenbat zurgu
ta gezi zorrotzak airez!

Baina dorrean zabal dabil
ikurrin bat -kate ta lili-
nork zapaldu ete daikez
berreun gudari orok zoli?

Amairurko gaztelu baltza
-jausi jatzuz dorre goitiak-.
Baina arrotza, ez adi geldu,
nafar seme dira guztiak.

Arresi gorri, zubi ausi,
-zein gitxi diran zaldun orreek-.
Erio, samurño zakiez
aberrimin baitabilz eurek.

Mirandako konde gaizto orrek
jo eizuz zidar turutat.
Ikurrin bat -kate ta lili-
ez dau laztanduko aizeak.

Berreun gudari oro sumin
gaztelu pean dagoz ilik.
Ordutik ona -zenbt laino-,
Nafarroan ez da aberriik.

(Lauaxeta)
Iniaki MARTIARTU

BERBALAPIKOA

buida= Aita Santuaren parkazinoa edo baimena.
gudaroste= armada.
doilor= zital, anker, biozbako.
ines egin= anka egin, ospa egin. (Bakio-ko erara)
birreskuratu= galdutakoa atzera irabazi.
oinordeko= gurasoen ondorengoa.
bertan beera itzita lotu= pikutara joan.
zaldun= erregearen jauntxua.
areno= etsai.
amore emon= etsi, errenditu.
jazokera= gertaera.
baldintzatu= baldintza pean egon.
anker= biozbako, doilor.
oro= guztiz, erabat.
alde egin= -ren alde egin, defendatu.
iskilu= arma.
lerden= itxura oneko, dotore, txairo.
(gizonak)
guren= onen.
goiti: andi, garai.
turuta: tronpeta.
esitu= inguratu, setiatu.
ezpata sagar= ezpatearen kirtena edo eskutokia.
donge= txar, gaizto.
suaga= kainoi.
zurgu= egurrezko esku-eskilarea.
zoli= kemen, adore.
geldu= zurtz eginda lotu, arritu.
arresi= arizko ormea.
aberrimin= aberriaren alde.